

Η αντιπαράθεση Λένιν-Τρότσκι για το χαρακτήρα της Ρωσικής Επανάστασης

γράφει ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΙΟΣΗΣ*

Ο χαρακτήρας της Ρώσικης Επανάστασης αποτέλεσε θεωρητικό και πολιτικό ζήτημα αναζητήσεων και αντιπαράθεσεων ανάμεσα στους μπολσεβίκους, τους μενσεβίκους, τους εσέρους, τον Τρότσκι κ.ά. Ο Λένιν και ο Τρότσκι είχαν διαφορετική οπτική πριν το 1917. Μετά τον Απρίλη και τη δημοσίευση των Θέσεων του, ο Λένιν, κάνοντας το άλμα που επέβαλε η ίδια η πραγματικότητα, εισηγείται τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα της επικείμενης επανάστασης, λαμβάνοντας ωστόσο υπόψη του μία σειρά κρίσιμων παραμέτρων. Στο παρόν κείμενο επιχειρείται η κωδικοποίηση των θέσεων του Λένιν και του Τρότσκι, οι μεταξύ τους διαφορές και η μερική σύγκλιση που επετεύχθη λίγο πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση.

Α. Η Ρωσία στα τέλη του 19ου-αρχές του 20ού αιώνα

Ο Λένιν (Lenin) γράφει την περίοδο 1896-1899 το έργο *Η ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία*. Το έργο αποσκοπούσε να απαντήσει στους φιλελεύθερους ναρόντικους και τους «νόμιμους μαρξιστές», να καταγράψει τα βασικά γνωρίσματα του ρωσικού οικονομικού

συστήματος καθώς και τη διάταξη των ταξικών δυνάμεων, αλλά και να αποτελέσει βάση για τη χάραξη της τακτικής και στρατηγικής των μπολσεβίκων. Βασικές διαπιστώσεις του Λένιν στο εν λόγω έργο ήταν οι εξής:

α) Μετά τη μεταρρύθμιση του 1861 οι κοινωνικο-οικονομικές σχέσεις στο χωριό χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη και την ανάπτυξη των αντιθέσεων που προσιδιάζουν στην εμπορευματική οικονομία και τον καπιταλισμό. Εντός της αγροτιάς υπάρχει νέα πραγματικότητα.

Πίνακας 1	
Μεγάλη αστική τάξη, τσιφλικάδες, ανώτεροι βαθμοφόροι και άλλοι	περίπου 3,0 εκατομμύρια
Εύποροι μικροϊδιοκτήτες	περίπου 23,1 εκατομμύρια
Φτωχοί μικροϊδιοκτήτες	περίπου 35,8 εκατομμύρια
Προλετάριοι και μισοπρολετάριοι	περίπου 63,7 εκατομμύρια
Σύνολο πληθυσμού και των δύο φύλων	περίπου 125,6 εκατομμύρια

Αποσυντίθεται η παλιά πατριαρχική αγροτιά και εμφανίζονται νέοι τύποι αγροτικού πληθυσμού. Σχηματίζεται η αστική τάξη του χωριού, το αγροτικό προλεταριάτο, η τάξη των εμπορευματοπαραγωγών στη γεωργία και η τάξη των μισθωτών εργατών γης (Λένιν, 1984: 170-171).

β) Παρατηρείται πως η ρωσική βιομηχανία πέρασε από τα τρία κλασικά στάδια ανάπτυξής της: τη μικρή εμπορευματική παραγωγή, την καπιταλιστική μανιφακτούρα και τη φάμπρικα. Υπογραμμίζεται η αυξανόμενη συγκέντρωση της παραγωγής: από τα 1890 κιόλας, το 71,1% των εργοστασιακών εργατών δουλεύουν σε μεγάλες εργοστασιακές μονάδες με 100 και πλέον εργάτες. Ενώ στο διάστημα 1894-1895 οι μεγάλες επιχειρήσεις αποτελούν το 10,1% στο σύνολο των εργοστασίων, στα 1903 φτάνουν να αποτελούν το 17%, κάτι που πρόδιδε μία τάση αύξησης στη συγκέντρωση του κεφαλαίου. Μάλιστα, κατά την κρίση του Λένιν οι μεγάλες ρωσικές φάμπρικες ήταν μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες γερμανικές (Λένιν, 1984: XII).

γ) Καταγράφεται η ταξική διάρθρωση της ρωσικής κοινωνίας, ζήτημα τεράστιας σημασίας, όπως θα δούμε στη συνέχεια, για τον επιστημονικό σχεδιασμό μιας επαναστατικής τακτικής και στρατηγικής. Συγκεκριμένα, ο Λένιν καταλήγει στον Πίνακα 1.

Ο Λένιν μάλιστα διευκρινίζει πως στο σύνολο προλετάρων και μισοπρολετάρων οι προλετάριοι ήταν τουλάχιστον 22 εκατομμύρια (Λένιν, 1984: 529). Με βάση τα παραπάνω στοιχεία συμπεραίνουμε πως η άρχουσα τάξη της Ρωσίας αποτελούσε το 2,3% του πληθυσμού,

οι εύποροι μικροϊδιοκτήτες το 18,4%, οι φτωχοί μικροϊδιοκτήτες το 28,5%, οι προλετάριοι τουλάχιστον το 17,5% και οι μισοπρολετάριοι το πολύ το 33%. *Επομένως, η «καθαρή» εργατική τάξη αποτελούσε ένα σχετικά μικρό ποσοστό της ρωσικής κοινωνίας, ενώ στρώματα που ανήκαν στις «γκρίζες ζώνες» ή στα μικροαστικά στρώματα έφταναν σχεδόν το 80%. Βεβαίως, εντός του 80%, τα φτωχά στρώματα (φτωχοί μικροϊδιοκτήτες και μισοπρολετάριοι) υπερέβαιναν το 60%. Οστόσο, πρέπει να σημειώσουμε πως παρ' όλο το σχετικά μικρό ποσοστό της εργατικής τάξης υπήρχε ένα ποιοτικό στοιχείο. Για παράδειγμα, το εργοστάσιο Πουτίλοφ στην Πετρούπολη είχε 30.000 εργάτες και ήταν το μεγαλύτερο εργοστάσιο στον κόσμο εκείνη την περίοδο (Κλιφ, 2009:160). Η υψηλή συγκέντρωση της εργατικής τάξης της προσδίδει ένα ειδικό βάρος.*

Η κατάσταση της εργατικής τάξης στη Ρωσία χαρακτηριζόταν από το πολύ χαμηλό της βιοτικό επίπεδο, από το ότι τα έσοδα στην εργατική οικογένεια δεν αρκούσαν για την ανατροφή των παιδιών, από το ότι το 10-15% των μέσων αποδοχών πήγαινε για πληρωμή φόρων από επιβολή προστίμων που οφείλονταν σε παραπτώματα κατά τη διάρκεια της εργασίας. Οι εργάτες ζούσαν σε άθλιες κατοικίες και η ζωή τους ήταν ένα καθημερινό μαρτύριο. Το 1897 μετά από σκληρούς εργατικούς αγώνες ορίστηκε η διάρκεια της εργάσιμης ημέρας στις 11,5 ώρες (Βασίλιεφ, 1987: 11), αλλά στην πράξη η εργάσιμη ημέρα έφτανε ακόμη και τις 14 ώρες (Τρογιά, 1992: 114).

Προς το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα αρχίζει να παρουσιά-

ζεται στη ρωσική οικονομία ανοδική πορεία, αφού τα προηγούμενα χρόνια είχε προηγηθεί ύφεση. Για παράδειγμα, από τα 1910 ως τα 1913 η εξόρυξη άνθρακα και η παραγωγή χυτοσίδηρου αυξήθηκε κατά μιάμιση φορά και πολύ περισσότερο από μιάμιση φορά αντίστοιχα. Παράλληλα, περισσότεροι από τους μισούς εργάτες των εργοστασίων εργάζονταν στις μεγάλες επιχειρήσεις που η καθεμία από αυτές απασχολούσαν πάνω από 500 εργάτες. Οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις με δυναμικό άνω των 1000 ατόμων, ενώ αποτελούσε το 3% του συνόλου των επιχειρήσεων, το 1910 συγκέντρωναν το 38% του εργοστασιακού προλεταριάτου (Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ, 1961: 664).

Ο μονοπωλιακός καπιταλισμός αναπτύσσεται και στη Ρωσία. Η συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου εντείνεται και το βιομηχανικό και το τραπεζικό κεφάλαιο συγχωνεύονται. Ωστόσο, η ρωσική οικονομία χαρακτηρίζεται από εντεινόμενη διείσδυση ξένου κεφαλαίου προς εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους του τσαρισμού, καθώς και από αρπακτικές διαθέσεις κυρίως του αγγλικού κεφαλαίου που εργάζεται για να ελέγξει τα ρωσικά πετρέλαια και τον τεράστιο ορυκτό πλούτο των Ουραλίων και της Σιβηρίας. Η εμπλοκή ξένων μονοπωλίων στη ρωσική οικονομία δεν σήμαινε, από την άλλη, πως ο ρωσικός ιμπεριαλισμός είχε παραιτηθεί από τις δικές του αξιώσεις που επικεντρώνονταν στην κατάκτηση εξωτερικών αγορών της Εγγύς Ανατολής.

Εντέλει, η κατάσταση στη Ρωσία ήταν ιδιαίτερα αντιφατική και περίπλοκη: μικρό σχετικά ποσοστό της εργατικής τάξης, μεγάλο ποσοστό της αγροτιάς, ισχυρά υπολείμματα φεουδαρχικών σχέσεων, μεγάλη συγκέντρωση της εργατικής τάξης όχι παντού αλλά στις πόλεις, εξάρτηση από το ξένο κεφάλαιο, ιμπεριαλιστική πολιτική από την πλευρά του ρωσικού κράτους, ανάπτυξη του καπιταλισμού, αλλά συγχρόνως και άνοιγμα της ψαλίδας της Ρωσίας από τις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες της εποχής, τεράστιος φυσικός πλούτος και

αξιόλογη παραγωγή (πέμπτη θέση στον κόσμο στην παραγωγή ατσαλιού, έκτη στην εξόρυξη γαιάνθρακα), καθυστέρηση στην παραγωγή των σπουδαιότερων βιομηχανικών προϊόντων ανά κάτοικο (Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ, 1961: 668-669). Επομένως, μιλάμε για ένα ιδιαίτερα σύνθετο και δυσεπίλυτο πρόβλημα: ποια θα ήταν η σωστή τακτική και στρατηγική με βάση αυτή τη συνθετικότητα των φαινομένων;

Β. Ο Λένιν για το χαρακτήρα της Ρωσικής Επανάστασης

Ο Λένιν ήρθε σε σύγκρουση με τους μενσεβίκους σχετικά με το ποια τάξη θα ηγεμονεύει στο πρώτο στάδιο της επανάστασης, το αστικοδημοκρατικό. Οι μενσεβίκοι θεωρούσαν πως η αστική τάξη είναι αυτή που έπρεπε να ασκήσει την ηγεμονία της στο πρώτο στάδιο, ενώ ο Λένιν απέριπτε αυτή την άποψη:

«Ο μαρξισμός διδάσκει τον προλετάριο όχι να στέκει παράμερα από την αστική επανάσταση, όχι να απέχει από αυτήν, όχι να παραχωρεί την ηγεσία της στην αστική τάξη, μα αντίθετα να συμμετέχει κατά τον πιο ενεργό τρόπο, να αγωνίζεται με τον πιο αποφασιστικό τρόπο για έναν συνεπή προλεταριακό δημοκρατισμό για να φέρει την επανάσταση σε πέρας».

(Λένιν, 1986α: 41)

Ταυτόχρονα ο Λένιν θέτει σωρεία κρίσιμων ζητημάτων. Υποστηρίζει πως το πρώτο στάδιο της επανάστασης θα φέρει ένα νέο πολιτικό προϊόν: την προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση (Λένιν, 1986α: 12). Αυτό, όμως, επιφέρει μοιραία ένα ερώτημα: ποια η στάση των μπολσεβίκων απέναντι στην προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση; Και απαντά:

«[...] Καταρχήν επιτρέπεται η συμμετοχή της σοσιαλδημοκρατίας στην προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση (στην εποχή της δημοκρατικής επανάστασης, στην εποχή του αγώνα για τη

δημοκρατία). Με τη δήλωση αυτή διαχωρίζομαστε αμετάκλητα και από τους αναρχικούς, που καταρχήν απαντούν σε αυτό το ερώτημα αρνητικά, και από τους χβσοτιστές μέσα στη σοσιαλδημοκρατία (σαν τον Μαρτίνοφ και τους νεοϊσκριτές), που μας *φοβερίζουν* με την προοπτική μιας κατάστασης, μέσα στην οποία η συμμετοχή των σοσιαλδημοκρατών στην προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση είναι παραλλαγή του μιλλεραρισμού, ότι τάχα αυτό το πράγμα είναι καταρχήν απαράδεκτο, γιατί θα αποτελούσε καθάγηση της αστικής τάξης πραγμάτων κ.τ.λ.».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1986α: 18-19)

Αποσαφηνίζει επίσης πως:

«Οι μαρξιστές είναι απόλυτα πεπεισμένοι για τον αστικό χαρακτήρα της Ρωσικής Επανάστασης. Τι σημαίνει αυτό; Αυτό σημαίνει ότι οι δημοκρατικοί εκείνοι μετασχηματισμοί του πολιτικού καθεστώτος και οι κοινωνικο-οικονομικοί εκείνοι που έγιναν αναγκαίοι για τη Ρωσία, – αυτοί καθαυτοί όχι μόνο δε σημαίνουν υπονόμευση του καπιταλισμού, υπονόμευση της κυριαρχίας της αστικής τάξης, αλλά αντίθετα για πρώτη φορά θα ξεκαθαρίσουν πραγματικά το έδαφος για μια πλατιά και γρήγορη, ευρωπαϊκή και όχι ασιατική ανάπτυξη του καπιταλισμού, για πρώτη φορά θα κάνουν δυνατή την κυριαρχία της αστικής τάξης σαν τάξης.

[...] Απ' αυτό όμως δε βγαίνει καθόλου ότι η *δημοκρατική επανάσταση* (αστική ως προς το κοινωνικο-οικονομικό της περιεχόμενο) δεν παρουσιάζει *τεράστιο* ενδιαφέρον για το προλεταριάτο».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1986α: 37-38)

Αφού ο Λένιν υπογραμμίζει πως *δεν πρόκειται για σοσιαλιστική, αλλά για δημοκρατική δικτατορία*, στη συνέχεια προσθέτει:

«[...] Η δημοκρατική δικτατορία δεν θα μπορέσει να θίξει (δίχως μίαν ολόκληρη

σειρά ενδιάμεσες βαθμίδες επαναστατικής εξέλιξης) τις βάσεις του καπιταλισμού. Στην καλύτερη περίπτωση θα μπορέσει να κάνει ένα ριζικό ανασασμό της ιδιοκτησίας της γης προς όφελος της αγροτιάς, να εφαρμόσει έναν αυστηρή και πλήρη δημοκρατισμό, φτάνοντας ως την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, να ξεριζώσει όλα τα ασιατικά, υποδουλωτικά γνωρίσματα όχι μόνο από τη ζωή του χωριού, μα και από τη ζωή του εργοστασίου, να βάλει τις βάσεις για μια σοβαρή καλύτερευση της θέσης των εργατών και για το ανέβασμα του βιοτικού τους επιπέδου, και τέλος, –last but not least– να μεταφέρει την επαναστατική πυρκαγιά στην Ευρώπη».

(Λένιν, 1986α: 46)

Η στρατηγική της δημοκρατικής δικτατορίας του προλεταριάτου και της αγροτιάς δεν ήταν δικτατορία του προλεταριάτου, *αλλά επίσης δεν αποτελούσε μία μορφή αστικοδημοκρατικής διαχείρισης*. Ήταν το πρώτο στάδιο μιας ενιαίας επαναστατικής διαδικασίας. Ο Λένιν, αναφερόμενος στο ζήτημα της διαρκούς επανάστασης, σημείωνε πως:

«[...] Από τη δημοκρατική επανάσταση θα αρχίσουμε αμέσως να περνάμε, και ακριβώς στο μέτρο των δυνάμεών μας, στο μέτρο του συνειδητού και οργανωμένου προλεταριάτου, θα αρχίσουμε να περνάμε στη σοσιαλιστική επανάσταση. Είμαστε υπέρ της διαρκούς επανάστασης. Δε θα σταματήσουμε στη μέση του δρόμου».

(Λένιν, 1987α: 11)

Επιπροσθέτως, το πρωτότυπο ιστορικό προϊόν της τότε ρωσικής πραγματικότητας, τα σοβιέτ, δεν αντιμετωπίστηκε με ενιαία γραμμή από την πλευρά των μπολσεβίκων, αφού η δημιουργία τους οφειλόταν κυρίως στη δράση των μενσεβίκων και των εσέρων. Στην αρχή υπήρχε μια ορισμένη απόσταση, στη συνέχεια οι μπολσεβίκοι συμμετείχαν ενεργά, ενώ κοντά στην κατάληψη της εξουσίας το 1917 η γραμμή των μπολσεβίκων άλλαξε τρεις φορές, αφού υπήρ-

ξαν τρεις περίοδοι σε σχέση με το ρόλο και τη στάση των σοβιέτ.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη περίοδο (Φεβρουάριος-Ιούλιος) υπήρχε το καθεστώς της δυαδικής εξουσίας, οπότε ήταν υπαρκτή και η δυνατότητα ειρηνικού περάσματος όλης της εξουσίας στα σοβιέτ. Στις *Θέσεις του Απρίλη*, ο Λένιν διαπίστωσε πως η επαναστατική-δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς έχει πραγματοποιηθεί «με μια ορισμένη μορφή και ως ένα βαθμό» (Λένιν, 1986β: 15) και αυτό που επέτασσε η πραγματικότητα ήταν το πέρασμα από το πρώτο στάδιο της επανάστασης στο δεύτερο (σοσιαλιστικό) και κατ' επέκταση το πέρασμα της εξουσίας από τα χέρια της αστικής τάξης στα σοβιέτ. Να σημειώσουμε πως ο Λένιν μίλησε για την ανάγκη περάσματος της εξουσίας στα σοβιέτ, *ενώ οι συσχετισμοί δεν ήταν υπέρ των μπολσεβίκων*. Η ασυνέπεια των εσέρων και των μενσεβίκων ήταν αυτή που παρέδωσε την εξουσία στην αστική τάξη.

Στη δεύτερη περίοδο (Ιούλιος-Σεπτέμβριος), τα σοβιέτ μετατράπηκαν σε εξαρτήματα της Προσωρινής Κυβέρνησης, οπότε και το σύνθημα «όλη η εξουσία στα σοβιέτ» δεν είχε πλέον νόημα και οι μπολσεβίκοι το απέσυραν.

Η τρίτη περίοδος ξεκίνησε με τη συντριβή του πραξικοπήματος του Κορνίλοφ (Κορνίλον). Σε αυτή την περίοδο οι συσχετισμοί εντός των σοβιέτ διαφοροποιήθηκαν υπέρ των μπολσεβίκων και το σύνθημα «όλη η εξουσία στα σοβιέτ» επανήλθε. Παράλληλα με την προτροπή στα σοβιέτ να πάρουν την εξουσία στα χέρια τους, τα συνθήματα που προέβαλε ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι ήταν λίγα και λιτά: «ψωμί, ειρήνη, γη». Όπως σημειώνει ο Έρικ Χομπσμπάουμ (Eric Hobsbawm):

«Το βασικό αίτημα των φτωχών των πόλεων ήταν ψωμί και των φτωχών εργατών καλύτερα ημερομίσθια και λιγότερες ώρες εργασίας. Το βασικό αίτημα του 80% των Ρώσων που ζούσαν από

τη γεωργία ήταν, όπως πάντα, γη. Και οι δύο κατηγορίες συμφωνούσαν ότι ήθελαν να τερματιστεί ο πόλεμος, μολονότι η μάζα των αγροτών-στρατιωτών που αποτελούσε το στρατό δεν ήταν κατ' αρχήν ενάντια στον πόλεμο, αλλά ενάντια στη σκληρή πειθαρχία και την κακή μεταχείριση που υφίσταντο από τους αξιωματικούς. Το σύνθημα "ψωμί, ειρήνη, γη" άρχισε ταχύτατα να κερδίζει οπαδούς γι' αυτούς που το προπαγάνδιζαν, τους μπολσεβίκους του Λένιν, που από μια μικρή ομάδα ολίγων χιλιάδων ατόμων τον Μάρτιο του 1917, έφτασαν να έχουν 250.000 μέλη το καλοκαίρι του ίδιου έτους. Σ' αντίθεση με τη μυθολογία του Ψυχρού Πολέμου που απεικόνιζε τον Λένιν βασικά ως οργανωτή πραξικοπημάτων, το μόνο όπλο που διέθεταν τόσο ο Λένιν όσο και οι μπολσεβίκοι ήταν η ικανότητά τους να αναγνωρίζουν τι ακριβώς ήθελαν οι μάζες, με άλλα λόγια, να γυρνούν γνωρίζοντας πώς να ακολουθούν τα αιτήματα των μαζών».

(Hobsbawm, 2010: 87-88)

Γ. Ο Τρότσκι για το χαρακτήρα της Ρωσικής Επανάστασης

Το 1905 ο Τρότσκι (Trotsky) επεξεργάζεται εκείνο το κομμάτι της σκέψης του για το οποίο έμεινε περισσότερο γνωστός: τη θεωρία της διαρκούς επανάστασης. Συχνά, η έννοια της διαρκούς επανάστασης αποδίδεται εξολοκλήρου στον Τρότσκι, *κάτι που είναι εσφαλμένο*. Πρώτα απ' όλα την έννοια της διαρκούς επανάστασης την περιέγραψαν οι Μαρξ και Ένγκελς. *Ο Τρότσκι, όμως, τη δανείστηκε κυρίως από τον Πάρβους (Parvus)*.

Ας δούμε σε πρώτη φάση με ποιο τρόπο αντιμετώπισε ο Τρότσκι την επανάσταση του 1905. *Σύμφωνα με τα ίδια τα λεγόμενά του, ο Τρότσκι δεν τάχθηκε ούτε με τη θέση των μενσεβίκων (αστικός χαρακτήρας της επανάστασης με κυριαρχία της αστικής τάξης), αλλά και ούτε με αυτή των μπολσεβίκων (αστικο-δημοκρατικός χαρακτήρας της επανά-*

στασης με δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς) (Τρότσκι, 2005: 29). Ο Τρότσκι καταγράφοντας τη δική του άποψη, ισχυρίζεται τα εξής:

«[...] Η Επανάσταση, έχοντας ξεκινήσει ως αστική επανάσταση όσον αφορά στα πρώτα της καθήκοντα, σύντομα θα οδηγήσει σε πανίσχυρες ταξικές συγκρούσεις και τελικά θα νικήσει μονάχα με τη μεταφορά της εξουσίας στη μόνη ικανή τάξη, που μπορεί να σταθεί επικεφαλής των καταπιεσμένων μαζών, δηλαδή το προλεταριάτο. Ερχόμενο στην εξουσία, το προλεταριάτο, όχι μόνο δε θα θέλει, αλλά δε θα μπορεί να περιοριστεί σ' ένα αστικοδημοκρατικό πρόγραμμα. Θα μπορέσει να φέρει σε πέρας την επανάσταση μόνο αν η Ρωσική Επανάσταση μετατραπεί σε επανάσταση του ευρωπαϊκού προλεταριάτου. [...] Συνεπώς, το προλεταριάτο μόλις κατακτήσει την εξουσία δεν μπορεί να περιοριστεί μέσα στα όρια της αστικής δημοκρατίας. Πρέπει να υιοθετήσει την τακτική της *διαρκούς επανάστασης*, δηλαδή να καταστρέψει τους φραγμούς μεταξύ του μίνιμουμ και του μέξιμουμ προγράμματος της σοσιαλδημοκρατίας, να περάσει σε ολοένα και πιο ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις και να επιδιώξει την άμεση υποστήριξη της επανάστασης στη Δυτική Ευρώπη».

(η υπογράμμιση στο πρωτότυπο)
(Τρότσκι, 2005: 29-30)

Με ποιο τρόπο ακριβώς τοποθετήθηκε ο Τρότσκι απέναντι στη δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς; Γράφει ο Τρότσκι:

«[...] Η συμμετοχή του προλεταριάτου σε μία κυβέρνηση είναι και αντικειμενικά πολύ πιθανή και επιτρεπτή κατ' αρχήν μόνο *ως κυρίαρχη και ηγετική συμμετοχή*. Κάποιος βέβαια, θα μπορούσε να περιγράψει μια τέτοια κυβέρνηση ως τη δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς, ή δικτατορία του προλεταριάτου, της αγροτιάς και της διανοήσης ή ακόμη και ως κυβέρνηση συνεργασίας της εργατικής και της μικροαστικής τά-

ξης. Ωστόσο, το ζήτημα ούτως ή άλλως παραμένει: Ποιος θα ασκεί την ηγεμονία στην ίδια την κυβέρνηση και, μέσω αυτής, στη χώρα; Όταν μιλάμε για εργατική κυβέρνηση εννοούμε ότι η ηγεμονία πρέπει να ανήκει στην εργατική τάξη».

(η υπογράμμιση στο πρωτότυπο)
(Τρότσκι, 2005: 82)

Ο Τρότσκι τελειώνει τη σκέψη του με τον εξής τρόπο:

«[...] Ουσιαστικά το θέμα δεν είναι το αν την θεωρούμε επιτρεπτή θεωρητικά [τη δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς], το αν “επιθυμούμε ή όχι” μια τέτοια μορφή πολιτικής συνεργασίας. Απλά πιστεύουμε ότι είναι μη πραγματοποιήσιμη – τουλάχιστον με μια άμεση έννοια».

(Τρότσκι, 2005: 87)

Δ. Οι διαφορές Λένιν-Τρότσκι

Από τα αποσπάσματα που έχουμε παραθέσει φαίνεται πως οι προσεγγίσεις των Λένιν-Τρότσκι την περίοδο του 1905 ήταν διαφορετικές και αφορούσαν κυρίως στο ρόλο των τάξεων και των στρωμάτων στο πρώτο στάδιο της επανάστασης. Ο Λένιν λαμβάνει σοβαρά υπόψη του το γεγονός ότι ένα τεράστιο κομμάτι της ρωσικής κοινωνίας αποτελείται από φτωχά αγροτικά στρώματα, το οποίο εκτός από πολυπληθές έχει και άλλο ένα πρόβλημα: *δεν ήταν πολιτικά ώριμο για να κάνει ένα αποφασιστικό βήμα στην κατεύθυνση του ταχέως βαθέματος της επανάστασης*. Όπως είδαμε το ποσοστιαίο άθροισμα φτωχών μικροϊδιοκτητών και μισοπρολεταρίων υπερβαίνει το 60%, διόλου ευκαταφρόνητο νούμερο. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με την ύπαρξη εκτεταμένων φεουδαρχικών σχέσεων οδήγησε τον Λένιν να μιλήσει όχι για μία απευθείας σοσιαλιστική επανάσταση, αλλά για τη δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς. Με άλλα λόγια, εκτίμησε πως η συμμαχία προλεταριάτου και φτωχής αγροτιάς ήταν απαραίτητη

για να επικρατήσει το πρώτο στάδιο της επανάστασης.

Ο Τρότσκι, από την άλλη, παρά τους λεκτικούς ακροβατισμούς, υποτιμά το ρόλο της αγροτιάς. Η θέση του εμπεριέχει σεχταρισμό και βολонταρισμό. Ο Λένιν δεν παίρνει υπόψη του μόνο τα αντικειμενικά δεδομένα (ταξική σύνθεση της ρωσικής κοινωνίας και σχέσεις παραγωγής), αλλά και το επίπεδο συνείδησης των μαζών. Τον Τρότσκι, μάλιστα, τον χαρακτηρίζει «αερολόγο που δυστυχώς συντάσσεται με τον Πάρβους» και καταλήγει:

«Για να γίνει “μεγάλη” [η δημοκρατική επανάσταση] [...] η επανάσταση αυτή πρέπει να ξεσηκώσει γιγάντιες μάζες σε μία ενεργητική δράση, σε μία ηρωική ένταση προσπαθειών, σε “θεμελιακή ιστορική δημιουργία”, να τις ξεσηκώσει μέσα από το τρομερό σκοτάδι, την πρωτοϊδωπή κακομοιριά, την απίστευτη βαρβαρότητα και τη μαύρη αποβλάκωση. [...]

Ούτε λόγος μπορεί να γίνεται για προεργασμένη πολιτική συνείδηση, για σοσιαλδημοκρατική συνείδηση αυτών των μαζών και των πολυάριθμων “αυτοδημιούργητων”, λαογέννητων ηγετών τους, ή έστω κι εκείνων των ηγετών τους που θα προέρχονται από τους μουζίκους».

(Λένιν, 1986δ: 19).

Ο Λένιν, το 1907 στο 5ο Συνέδριο του ΣΔΕΚΡ και στον τελικό του λόγο πάνω στην εισήγηση «Για τη στάση απέναντι στα αστικά κόμματα», λέει:

«Μερικά λόγια για τον Τρότσκι. Δεν μου επιτρέπει ο χρόνος να επιμείνω εδώ στις διαφωνίες μας μ’ αυτόν. [...] Ο Τρότσκι αναγνώρισε ότι ένας αριστερός συνασπισμός ενάντια στη φιλελεύθερη αστική τάξη είναι και παραδεκτός και σκόπιμος.

Για μένα αυτά τα στοιχεία είναι αρκετά για να διαπιστώσω ότι ο Τρότσκι προσέγγισε τις δικές μας απόψεις. Ανεξάρτητα από το ζήτημα της “διαρκούς επανάστασης” εδώ υπάρχει ομοφωνία στα βασικά ζητήματα όσον αφορά την στάση ενάντια στα αστικά κόμματα».

(Λένιν, 1986γ: 362)

Ωστόσο, ο Λένιν το 1909 υποβάλλει σε σκληρή κριτική τις απόψεις Τρότσκι:

«[...] Το βασικό λάθος του Τρότσκι είναι ότι αγνοεί τον αστικό χαρακτήρα της επανάστασης, δεν έχει σαφή αντίληψη πάνω στο ζήτημα του περάσματος απ' αυτή την επανάσταση στη σοσιαλιστική επανάσταση. Απ' αυτό το βασικό λάθος απορρέουν και τα μερικότερα λάθη που ο σ. Μαρτόφ τα επαναλαμβάνει παραθέτοντας μερικές περικοπές με συμπάθεια κι επιδοκίμασία. Για να μην αφήσουμε το ζήτημα σ' αυτή την μπερδεμένη μορφή, όπως το παρουσιάζει ο σ. Μαρτόφ, θα δείξουμε, τουλάχιστο, το λαθεμένο αυτών των αντιλήψεων του Τρότσκι, που κέρδισαν την επιδοκίμασία του σ. Μαρτόφ. Ο συνασπισμός του προλεταριάτου και της αγροτιάς "προϋποθέτει ότι είτε ένα από τα υπάρχοντα κόμματα καταχτάει την αγροτιά, είτε η αγροτιά δημιουργεί ένα ανεξάρτητο κόμμα". Είναι ολοφάνερο πως αυτό δεν είναι σωστό ούτε από τη γενική θεωρητική άποψη, ούτε από την άποψη της πείρας της Ρωσικής Επανάστασης. Ο "συνασπισμός" των τάξεων δεν προϋποθέτει καθόλου ούτε την ύπαρξη τούτου ή εκείνου του ισχυρού κόμματος, ούτε την κομματικότητα γενικά. Αυτό είναι μπέρδεμα του ζητήματος των τάξεων με το ζήτημα των κομμάτων. Ο "συνασπισμός" των τάξεων που προαναφέρονται δεν προϋποθέτει καθόλου ούτε ότι ένα από τα υπάρχοντα αστικά κόμματα καταχτάει την αγροτιά, ούτε ότι η αγροτιά δημιουργεί ένα ισχυρό ανεξάρτητο κόμμα! Θεωρητικά αυτό είναι καθαρό για το λόγο ότι, πρώτο, η αγροτιά πολύ δύσκολα προσφέρεται για κομματική οργάνωση· δεύτερο, η δημιουργία αγροτικών κομμάτων είναι ένα πολύ δύσκολο και μακρόχρονο προτσές στην αστική επανάσταση, έτσι που το "ισχυρό ανεξάρτητο" κόμμα μπορεί να παρουσιαστεί, λόγω χάρη, μονάχα στην περίοδο τερματισμού της επανάστασης. Από την πείρα της Ρωσικής Επανάστασης γίνεται επίσης καθαρό ότι ο "συνασπισμός" του προλεταριάτου και της αγροτιάς πραγματοποιείταν δεκάδες και εκατοντάδες φορές με τις πιο διαφορετικές μορφές,

δίχως να υπάρχει "οποιοδήποτε ισχυρό ανεξάρτητο κόμμα" της αγροτιάς. Αυτός ο συνασπισμός πραγματοποιείταν όταν υπήρχε "κοινή δράση", ας πούμε, του σοβιέτ των εργατών βουλευτών και του σοβιέτ των στρατιωτών βουλευτών, ή της απεργιακής επιτροπής των σιδηροδρομικών, ή των αγροτών βουλευτών κ.τ.λ.».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1987β: 390)

Το 1915, ο Λένιν γράφει:

«Το κύριο καθήκον ενός επαναστατικού κόμματος είναι να ξεκαθαρίσει το συσχετισμό των τάξεων στην επικείμενη επανάσταση. [...] Το πρόβλημα αυτό δεν το λύνει σωστά ο Τρότσκι [...], επαναλαμβάνοντας την "πρωτότυπη" θεωρία του 1905 και μη θέλοντας να σκεφτεί για ποιους λόγους η ζωή δέκα ολόκληρα χρόνια πέρασε δίπλα απ' αυτή την υπέροχη θεωρία. Η πρωτότυπη θεωρία του Τρότσκι δαίνει από τους μπολσεβίκους την έκκληση για αποφασιστικό επαναστατικό αγώνα του προλεταριάτου και για την κατάκτηση από μέρους του της πολιτικής εξουσίας, και από τους μενσεβίκους την "άρνηση" του ρόλου της αγροτιάς. Η αγροτιά, λέει, χωρίστηκε σε στρώματα, διαφοροποιήθηκε· η δυνατότητά της να παίξει επαναστατικό ρόλο συνεχώς ελαττώνεται· στη Ρωσία δεν είναι εφικτή μια "εθνική" επανάσταση: "ζούμε στην εποχή του ιμπεριαλισμού" και "ο ιμπεριαλισμός δεν αντιπαράθετεί το αστικό έθνος στο παλιό καθεστώς, αλλά το προλεταριάτο στο αστικό έθνος". Να ένα διασκεδαστικό παράδειγμα "παιχνιδιού με τη λέξη" ιμπεριαλισμός! Αν στη Ρωσία το προλεταριάτο στέκει ήδη αντιμέτωπο στο "αστικό έθνος", τότε αυτό σημαίνει πως η Ρωσία βρίσκεται στο κατώφλι της σοσιαλιστικής επανάστασης!! Τότε δεν είναι σωστό το σύνθημα της "δήμευσης της γης των τσιφλικάδων" [...], τότε δεν πρέπει να μιλάμε για "εργατική επαναστατική κυβέρνηση", αλλά για "εργατική σοσιαλιστική κυβέρνηση"!! Ως πού φτάνει η σύγχυση του

Τρότσκι φαίνεται από τη φράση ότι το προλεταριάτο με την αποφασιστικότητα του θα τραβήξει και τις “μη προλεταριακές (!) λαϊκές μάζες” [...]!».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1988: 81)

Ο Τρότσκι διαμαρτύρεται συχνά ότι κακώς έχει κατηγορηθεί για υποτίμηση της αγροτιάς:

«[...] Η αγροτιά, λόγω της ενδιάμεσης θέσης της και της ετερογενούς κοινωνικής της σύνθεσης, δεν μπορεί ούτε να έχει μία ανεξάρτητη πολιτική ούτε να δημιουργήσει ένα ανεξάρτητο κόμμα, αλλά είναι υποχρεωμένη, στην επαναστατική εποχή, να διαλέξει ανάμεσα στην πολιτική της μπουρζουαζίας και την πολιτική του προλεταριάτου. Μονάχα αυτή η εκτίμηση της πολιτικής φύσης της αγροτιάς ανοίγει μπροστά μας την προοπτική μιας δικτατορίας του προλεταριάτου που να απορρέει άμεσα από τη δημοκρατική

επανάσταση. Όλα αυτά, βέβαια, δε σημαίνουν καθόλου “άρνηση”, “αγνόηση” ή “υποτίμηση” της αγροτιάς.

(Τρότσκι, 1982:76-77)

Κατά τον Τρότσκι, το βασικό σημείο διαφωνίας ανάμεσα στον ίδιο και το Λένιν εντοπιζόταν «στη δυνατότητα ανεξαρτησίας της αγροτιάς στην επανάσταση και ιδιαίτερα στη δυνατότητα δημιουργίας ενός ανεξάρτητου κόμματος της αγροτιάς» (Τρότσκι, 1982:82), κάτι που είδαμε λίγο παραπάνω ότι ο Λένιν το απαντά με σαφήνεια.

Ε. Οι θέσεις του Απρίλη συνιστούν προσχώρηση του Λένιν στη λογική του Τρότσκι;

Συχνά η διατύπωση από τον Λένιν των περίφημων *Θέσεων του Απρίλη*, παρουσιάζεται ως σύγκλιση των Λένιν-Τρότσκι

ή αποτελεί αφορμή για μία αντιδιαλεκτική περιοδολόγηση της σκέψης του Λένιν, που τάχα αναθεώρησε τα λεγόμενά του ως λανθασμένα. Όσοι σήμερα έχουν υιοθετήσει μια αναθεωρητική ματιά για το λενινισμό αποφεύγουν να αμφισβητήσουν ανοικτά το λενινισμό, αλλά το πράττουν έμμεσα:

«[...] Οι ίδιες οι εξελίξεις όπως διαμορφώθηκαν με την επανάσταση του Φλεβάρη του 1917 οδήγησαν τον Λένιν να εισηγηθεί τον Απρίλη του 1917 ένα σύνολο θέσεων που ουσιαστικά αποτελούν το πλαίσιο για την ανασυγκρότηση του επαναστατικού εργατικού κινήματος σε νέα βάση και το ιδρυτικό γέννησης [!] του κομμουνιστικού κινήματος».

(Παπασταύρου, 2011: 61)

Μπορεί να μην διατυπώνεται με απόλυτη σαφήνεια, αλλά το παραπάνω απόσπασμα υπονοεί πως πριν τη διατύπωση των *Θέσεων του Απρίλη*, ούτε λίγο ούτε πολύ, κομμουνιστικό κίνημα δεν υπήρχε. Όσον αφορά στη «σύγκλιση» Λένιν-Τρότσκι με τη δημοσίευση των *Θέσεων του Απρίλη*, ο ίδιος ο Τρότσκι ισχυρίζεται πως αυτή επετεύχθη

«[ό]ταν έφτασα στην Πετρούπολη και δήλωσα στον Κάμενεφ πως τίποτα δε με χώριζε από τις περίφημες *Θέσεις του Απρίλη* του Λένιν, που καθόριζαν την καινούρια πορεία του κόμματος, μου απάντησε: “Το ξέρω!”».

(Τρότσκι, 1986: 311)

Όμως, όπως ο ίδιος ο Τρότσκι ομολογεί λίγο παρακάτω:

«Ήμουν αναγκασμένος να αποδείξω πως ο Λένιν δεν είχε “περάσει” στη γραμμή μου, αλλά απλούστατα κρατούσε τη δική του και ότι η πορεία της εξέλιξης, αντικαθιστώντας την άλγεβρα με την αριθμητική, έδωσε σαν αποτέλεσμα την ταυτότητα των απόψεών μας. Έτσι ακριβώς ήταν στην πραγματικότητα».

(Τρότσκι, 1986: 312)

σχώρηση του Λένιν στις θέσεις του Τρότσκι; Ο Λένιν λέει:

«Η ιδιομορφία της σημερινής στιγμής στη Ρωσία βρίσκεται στο *πέρασμα* από το πρώτο στάδιο της επανάστασης που έδωσε την εξουσία στην αστική τάξη, εξαιτίας της ανεπαρκούς συνειδητότητας και οργάνωσης του προλεταριάτου, στο *δεύτερο* στάδιο της που πρέπει να δώσει την εξουσία στα χέρια του προλεταριάτου και των φτωχών στρωμάτων της αγροτιάς».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1986α: 8)

Όσον αφορά στο ζήτημα της εξουσίας συνεχίζει:

«Όχι κοινοβουλευτική δημοκρατία –επιστροφή από τα σοβιέτ των εργατών βουλευτών σε αυτή θα ήταν βήμα προς τα πίσω–, αλλά δημοκρατία των σοβιέτ των εργατών, των εργατών γης και των αγροτών βουλευτών σε όλη τη χώρα, από τα κάτω ως τα πάνω».

(Λένιν, 1986α: 9)

Και συμπληρώνει στη συνέχεια:

«Όχι “εφαρμογή” του σοσιαλισμού, σαν άμεσο καθήκον μας, αλλά *πέρασμα* αμέσως μόνο στον έλεγχο της κοινωνικής παραγωγής και της διανομής των προϊόντων από μέρος των σοβιέτ των εργατών βουλευτών».

(Λένιν, 1986α: 9-10)

Ο Λένιν δεν θεωρεί πως ο στόχος για την επίτευξη της δημοκρατικής δικτατορίας του προλεταριάτου και της αγροτιάς ήταν λανθασμένος ή ότι δεν υλοποιήθηκε, αλλά ξεπεράστηκε από την πραγματικότητα:

«Η “επαναστατική-δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς” έχει ήδη πραγματοποιηθεί¹ στη Ρωσική Επανάσταση, γιατί η “διατύπωση” αυτή προβλέπει μόνο το *συσχετισμό των τά-*

1. Ο Λένιν συμπληρώνει σε υποσημείωση «με μια ορισμένη μορφή και ως ένα ορισμένο βαθμό».

ξενων και όχι το συγκεκριμένο πολιτικό θεσμό, που πραγματώνει αυτό το συσχετισμό, αυτή τη συνεργασία».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1986α: 9-15)

Παρά το γεγονός ότι ο Λένιν αποδεικνύει, με βάση τη συγκεκριμένη φάση της επαναστατικής διαδικασίας, ότι πλέον δεν είχε νόημα η χρήση του παλιού συνθήματος της δημοκρατικής δικτατορίας της αγροτιάς και του προλεταριάτου, σπεύδει να διευκρινίσει:

«[...]Όταν η αγροτιά ξεκόψει από την αστική τάξη, όταν πάρει τη γη παρά τη θέληση της αστικής τάξης, όταν πάρει την εξουσία ενάντια στην αστική τάξη, τότε αυτό θα είναι ένα νέο στάδιο της αστικοδημοκρατικής επανάστασης, και για αυτό θα γίνει λόγος ιδιαίτερα».

(Λένιν, 1986α: 18)

Μήπως όμως ο Λένιν υπέπεσε σε έναν άκρατο βολонταρισμό και στη μικροαστική ανυπομονησία; Ο ίδιος απαντά:

«Δε μας απειλεί τάχα ο κίνδυνος να πέσουμε στον υποκειμενισμό, να θέλουμε να “υπερπηδήσουμε” μια μη ολοκληρωμένη επανάσταση αστικοδημοκρατικού χαρακτήρα, που δεν έχει ξεπεράσει ακόμη το αγροτικό κίνημα, για να φτάσουμε στη σοσιαλιστική επανάσταση;

Αν έλεγα “δίχως τσάρο και κυβέρνηση εργατική”, ο κίνδυνος θα με απειλούσε. Εγώ όμως δεν είπα αυτό, εγώ είπα άλλο.

Είπα πως στη Ρωσία *δεν μπορεί* να υπάρχει άλλη κυβέρνηση (εξαιρώντας την αστική) εκτός από τα σοβιέτ των εργατών, των εργατών γης, των στρατιωτών και των αγροτών βουλευτών. Είπα ότι τώρα η εξουσία στη Ρωσία μπορεί να περάσει από τον Γκουτσκόφ [Guchkov] και τον Άβωφ [Λνον] μόνο σε αυτά τα σοβιέτ, και σε αυτά επικρατεί *ακριβώς* η αγροτιά, επικρατούν οι στρατιώτες [που στην πλειονότητά τους προέρχονταν από τα αγροτικά στρώματα], επικρατούν οι μικροαστοί, για να εκφραστούμε με επιστημονικό μαρξιστικό όρο, χρησιμοποιώντας όχι το συνηθισμένο, όχι το

μικροαστικό, όχι τον επαγγελματικό, μα τον ταξικό χαρακτηρισμό».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν: 1986α, 19)

Να σημειωθεί πως ο Λένιν δεν απορρίπτει καθόλου τυχαία το σύνθημα «δίχως τσάρο και κυβέρνηση εργατική». Επρόκειτο για ένα σύνθημα του οποίου εμπνευστής υπήρξε ο Πάρβους για πρώτη φορά το 1905, μέντορας τρόπον τινά, του Τρότσκι. Ωστόσο, το πιο εντυπωσιακό στοιχείο της λενινιστικής σκέψης δεν είναι το ότι έπαιρνε πολύ σοβαρά υπόψη του την παράμετρο της αγροτιάς, αλλά και την κατάσταση της ίδιας της εργατικής τάξης:

«Η δυαδική εξουσία εκφράζει στην ανάπτυξη της επανάστασης μόνο μια *μεταβατική* στιγμή, τότε που αυτή έχει προχωρήσει πιο πέρα από τη συνηθισμένη αστικοδημοκρατική επανάσταση, *χωρίς όμως να φτάσει ακόμη* ως την “καθαρή” δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς. [...] Η αριθμητική ανεπάρκεια του προλεταριάτου στη Ρωσία, η ανεπαρκής συνειδητότητα και οργάνωσή του – να η άλλη όψη του νομίσματος».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1986α: 30-31)

Η ίδια ρητορική σε γενικές γραμμές χρησιμοποιείται και μετά την επανάσταση για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Συγκεκριμένα, όπως σημειώνει ο ιστορικός της Ρωσικής Επανάστασης, Έντουαρντ Καρρ [Edward Carr]:

«Μελετώντας κανείς τα νοκομμένα της Οκτωβριανής Επανάστασης εκπλήσσεται από το πόσο σπάνια και δειλά αναφέρονται στις πρώτες δηλώσεις της νέας κυβέρνησης οι λέξεις “σοσιαλισμός” και “σοσιαλιστής”. Η υπεράσπιση της “επανάστασης” ή “της επανάστασης των εργατών και αγροτών” θεωρείται ικανοποιητική διατύπωση για την υποδύλωση των στόχων των *μπολσεβίκων*».

(Καρρ, 1977: 146)

Χαρακτηριστικά μόνο να επισημάνω πως, σε προκήρυξη που γράφτηκε από

τον Λένιν και δημοσιεύτηκε στις 25 Οκτώβρη, γίνεται αναφορά σε «επανάσταση των εργατών, των στρατιωτών και των αγροτών» (Λένιν, 1981: 1). Επιπροσθέτως στο Δεύτερο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ των Εργατών και Στρατιωτών Βουλευτών, ο Λένιν κάνει λόγο για «εργατοαγροτική κυβέρνηση, που δημιουργήθηκε από την επανάσταση της 24-25 Οκτώβρη και στηρίζεται στα Σοβιέτ των εργατών, στρατιωτών και αγροτών βουλευτών» (Λένιν, 1981: 16).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται ο Λένιν όταν προτείνει κυβέρνηση συνασπισμού στους σοσιαλεπαναστάτες (εσέ-ροϊ) και τους μενσεβίκους. Επρόκειτο για κόμματα που εξέφραζαν μικροαστικά στρώματα. Παρ' όλα αυτά ο Λένιν δε δίστασε να τους προτείνει κυβερνητικό συνασπισμό.

Τα πράγματα ήταν ακόμη ρευστά από κοινωνική άποψη, αφού στις εκλογές που διενεργήθηκαν για τη Συντακτική Συνέλευση (ΣΣ), στα 707 μέλη της ΣΣ που εκλέχτηκαν, οι σοσιαλεπαναστάτες είχαν μία πλειοψηφία των 410 εδρών, ενώ οι μπολσεβίκοι 175 (Καρρ, 1977: 151). Βέβαια, οι συσχετισμοί στα σοβιέτ, που αποτελούσαν το πραγματικό προϊόν της λαϊκής αυτοοργάνωσης, ήταν πλέον υπέρ των μπολσεβίκων, αν και πρέπει να πούμε πως και αυτό δεν ήταν κάτι παγιωμένο, αλλά αποτέλεσμα του πολύ πρόσφατου ιστορικού χρόνου εκείνης της εποχής. Παράλληλα, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως: «[...] Οι χωρικοί εξακολουθούσαν να ακούνε πρόθυμα το κήρυγμα των επαναστατών σοσιαλιστών για κατάσχεση της μεγάλης ιδιοκτησίας και παραχώρηση των γαιών στη μεγάλη κοινότητα» (Coquin, 1965: 14).

Σημαντική παράμετρος, που συχνά υποτιμάται σε διάφορες αναλύσεις είναι και η οργανωτική δύναμη των κομμάτων. Η πραγματικότητα για τους μπολσεβίκους δεν ήταν εύκολη:

«Τις παραμονές της επανάστασης του 1905 η μπολσεβίκικη πτέρυγα του κόμματος δεν είχε παρά μόλις 8.400 μέλη. Τις παραμονές της Φεβρουαριανής Επανάστασης του 1917 ο αριθμός των

μελών του κόμματος ήταν 23.600 μέλη. Ένα χρόνο αργότερα μετά από δύο επαναστάσεις, τα μέλη των μπολσεβίκων είχαν φτάσει τις 115.000».

(Καρρ, 1977: 274)

Μαζί με τα παραπάνω νούμερα ας αναλογιστούμε πως ο πληθυσμός της Ρωσίας εκείνη την εποχή έφτανε περίπου τα 125 εκατομμύρια. Αυτό σημαίνει πρακτικά πως το ποσοστό των οργανωμένων μελών του κόμματος επί του ρωσικού πληθυσμού ήταν κάτι λιγότερο από ένα τοις χιλίοις (με δεδομένο τα 115.000 μέλη). Από την άλλη, πρέπει να έχουμε υπόψη μας και την ποιοτική διάσταση του ζητήματος. Το μικρό ποσοστό της εργατικής τάξης στη ρωσική κοινωνία δεν εκφραζόταν και στη σύνθεση του μπολσεβίκικου κόμματος. Για παράδειγμα, στις αρχές του 1917 το 60,2% των μελών του μπολσεβίκικου κόμματος ήταν εργάτες (Ιστορία της μεγάλης Οκτωβριανής Σοσιαλιστικής Επανάστασης, χ.κ.: 23)².

Προς άρση τυχόν παρεξηγήσεων, με ό,τι αναφέρω παραπάνω επιχειρώ να αποδείξω πως ο Λένιν με τις *θέσεις του Απρίλη* αντιλαμβάνεται πως η ιστορική συγκυρία επιβάλλει την αλλαγή του περιεχομένου της επανάστασης. Η επανάσταση, πλέον, πρέπει να έχει σοσιαλιστικό χαρακτήρα κι όχι αστικοδημοκρατικό. Η εξουσία πρέπει να περάσει στα χέρια του επαναστατημένου λαού και να τσακιστεί η αντίδραση του τσαρισμού και της αστικής τάξης. Επιβάλλεται η ένοπλη κατάληψη της εξουσίας. Ωστόσο, ο Λένιν δεν απογειώνεται και φυλάει τον εαυτό του, τους μπολσεβίκους και τις κοινωνικές πρωτοπορίες από ένα άλμα στο κενό. Ακριβώς για αυτόν το λόγο υπάρχουν οικονομικά και δημοκρατικά αιτήματα που μοιάζουν να έχουν έναν περιοριστικό χαρακτήρα (ψωμί, γη, ειρήνη). Επομένως, η

2. Πρέπει να σημειωθεί πως όσα αναφέρουμε και σχετίζονται με την επιρροή των μπολσεβίκων δεν υπονοούν τη μη στήριξη του ρωσικού λαού στο μπολσεβίκικο κόμμα και, άρα, το ότι δεν υφίσταται επανάσταση. Ο χαρακτηρισμός της Ρωσικής Επανάστασης ως πραξικόπημα αποτελεί πάγια θέση του συντηρητικού μπλοκ. Πρόκειται για έναν ισχυρισμό τον οποίο προφανώς και απορρίπτουμε μετά βδελυγμίας.

προσεκτική ανάγνωση των γραπτών του καθώς και το τι έγινε στην πράξη αποδεικνύουν ότι παραμένουν διαφορές στη σκέψη του με τον Τρότσκι, παρά το γεγονός ότι η απόσταση μίκρυνε, κάτι που δεν διστάζει να το παραδεχτεί και ο δεύτερος με το σχετικό απόσπασμα που παρατέθηκε παραπάνω.

Εντέλει, η σκέψη του Λένιν, που απέφυγε τους σκοπέλους του αριστερισμού και την απογείωση από την πραγματικότητα, συμπυκνώνεται με τον πιο εύστοχο τρόπο στο εξής απόσπασμα:

«Γιατί, όταν νομίζει κανείς ότι μπορεί να νοηθεί κοινωνική επανάσταση χωρίς εξεγέρσεις των μικρών εθνών στις αποικίες και στην Ευρώπη, χωρίς επαναστατικές εκρήξεις μιας μερίδας των μικροαστών με όλες τις προλήψεις τους, χωρίς κίνημα των μη συνειδητών προλεταριακών και μισοπρολεταριακών μαζών ενάντια στον τσιφλικάδικο, εκκλησιαστικό, μοναρχικό, εθνικό κ.τ.λ. ζυγό, όταν σκέπτεται κανείς έτσι, σημαίνει ότι απαρνείται την κοινωνική επανάσταση.

Είναι σαν να πρόκειται να συνταχθεί από το ένα μέρος ένας στρατός που θα πει: “εμείς είμαστε υπέρ του σοσιαλισμού”, και από το άλλο, ένας άλλος στρατός που θα πει: “εμείς είμαστε υπέρ του ιμπεριαλισμού”, κι αυτό φαντάζονται ότι θα είναι κοινωνική επανάσταση!! [...].

Όποιος περιμένει μια “καθαρή” κοινωνική επανάσταση δε θα τη δει ποτέ του. Αυτός είναι επαναστάτης στα λόγια που δεν καταλαβαίνει τι θα πει αληθινή επανάσταση».

(οι υπογραμμίσεις στο πρωτότυπο)
(Λένιν, 1986ε: 54)

Στ. Λίγα συμπεράσματα για το σήμερα

Για τις επαναστατικές δυνάμεις αυτές οι συζητήσεις που καταγράφουν αντιπαραθέσεις, όπως οι προαναφερόμενες, κινδυνεύουν να γίνουν στείρα βυζαντινολογία, αν δεν μεταφερθούν στο σήμερα με *τρόπο διαλεκτικό*. Αυτό σημαίνει να υιοθετήσουμε έναν τρόπο

σκέψης μέσω του οποίου, ενώ δεν θα λάνετα το στρατηγικό όραμα, με άλλα λόγια, δεν θα πετιέται το όραμα της κοινωνικής επανάστασης και της κομμουνιστικής κοινωνίας, ενώ ταυτόχρονα θα επιζητούνται οι βέλτιστοι δρόμοι προκειμένου να αναγεννηθεί το κομμουνιστικό και το λαϊκό κίνημα, θα αναπτυχθούν νέοι μαζικοί εργατικοί αγώνες, θα δημιουργηθούν συνειδησιακά ρήγματα σε πλατιά λαϊκά στρώματα, θα οικοδομηθούν ελπιδοφόρες πολιτικές και κοινωνικές συμμαχίες.

Για να τεθούν οι βάσεις για κάτι τέτοιο θα πρέπει στη σημερινή εποχή: α) να πραγματοποιηθούν σοβαρές μελέτες για τον σύγχρονο καπιταλισμό, β) να διαπιστωθεί η θέση της Ελλάδας στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, γ) να καταγραφεί η ακριβής κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας και του λαϊκού κινήματος που δρα στη χώρα μας, δ)

να αφήσουμε πίσω μας όλες τις παθολογίες που κουβαλάμε και αποτελούν τροχοπέδη για την ανάπτυξη του κινήματος.

Ειδικά όσον αφορά στην Ελλάδα υποστηρίζω πως: α) εξακολουθεί και βρίσκεται σε ενδιάμεση και εξαρτημένη θέση στο καπιταλιστικό στερέωμα, β) στην παρούσα φάση υφίσταται έναν άνευ προηγουμένου στραγγαλισμό από τα διεθνή ιμπεριαλιστικά κέντρα, γ) έχει ευρέα μικροαστικά στρώματα συγκριτικά με τις πιο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες και δ) το κίνημα βρίσκεται σε κατάσταση τέλματος ή, πιο σωστά, σε καθοδική πορεία.

Αν συμφωνούμε πως έτσι είναι τα πράγματα, τότε ας σκεφτεί ο καθένας με ποιον τρόπο πρέπει να λειτουργήσει, εφόσον θεωρεί τον εαυτό του επαναστάτη ή θεωρεί τη συλλογικότητά του επαναστατική. **T**

b

Λένιν, Β. Ι. (1984), *Η ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ρωσία*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 3, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1986α), *Δυο τακτικές της σοσιαλδημοκρατίας στη δημοκρατική επανάσταση*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1986β), *Οι θέσεις του Απρίλη*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1986γ), *Τελικός λόγος πάνω στην εισήγηση για τη στάση απέναντι στα αστικά κόμματα*, στο Β. Ι.

Λένιν, Άπαντα, τόμ. 15, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1986δ), *Η σοσιαλδημοκρατία και η προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 10, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν Β. Ι. (1986ε), *Τα αποτελέσματα της συζήτησης για την αυτοδιάθεση*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 30, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1987α), *Η στάση της σοσιαλδημοκρατίας στη δημοκρατική επανάσταση*, στο

Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 11, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1987β), *Σκοπός της πάλης του προλεταριάτου στην επανάστασή μας*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 17, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1981), *Το δεύτερο πανρωσικό συνέδριο των Σοβιέτ*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 35, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

Λένιν, Β. Ι. (1988) *Για τις δύο γραμμές της επανάστασης*, στο Β. Ι. Λένιν, Άπαντα, τόμ. 27, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή.

Ακαδημία Επιστημών της ΕΣΣΔ (1961), *Παγκόσμια ιστορία*, τόμ. Ζ2, Αθήνα, Μέλισσα.

Κλιφ, Τ. (2009), *Τρότσκι*, τόμ.1, Αθήνα, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.

Μαρξ, Κ. -Ένγκελς, Φ. (χ.χ.), *Διαλεκτά Έργα*, τόμ. 1, Εκδοτικό της ΚΕ του ΚΚΕ.

Καρρ, Ε. Χ. (1977), *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης, 1917-1923*, τόμ. 1, Αθήνα, Υποδομή.

Τρότσκι, Α. (2005), *Η Ρωσική Επανάσταση του 1905*, Αθήνα, Λέων.

Τρότσκι, Α. (1986), *Η ζωή μου*, Αθήνα, Αλλαγή.

Τρότσκι, Α. (1982), *Η διαρκής επανάσταση*, Αθήνα, Αλλαγή.

Παπασταύρου, Κ. (2011), «Οκτώβρης 1917: Συμπεράσματα για τη στρατηγική», *Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, τεύχ. 6.

Ιστορία της μεγάλης Οκτωβριανής Σοσιαλιστικής Επανάστασης (χ.χ.), Αθήνα, Πλανήτης.

Coquin, F. (1965), *Η ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος.

Βασίλειφ, Γ. (1987), *Γιατί επικράτησε το κόμμα των μπολσεβίκων*, Αθήνα, Εκδόσεις του Πρακτορείου Τύπου Νοβόστι.

Troyat, H. (1992), *Η καθημερινή ζωή στη Ρωσία στην εποχή του τελευταίου τσάρου*, Αθήνα, Παπαδήμα.

Hobsbawm, E. (2010), *Η εποχή των άκρων, Ο Σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914-1991*, Αθήνα, Θεμέλιο.

Μαντέλ, Ε. (2007) *Οκτώβρης 1917, πραξικόπημα ή κοινωνική επανάσταση, Η νομιμότητα της Ρωσικής Επανάστασης*, Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη.